

Humanitärt bokslut 2025

– röster från civilsamhället om
social utsatthet i Sverige

Titel: Humanitärt bokslut 2025 – röster från civilsamhället
om social utsatthet i Sverige

Författare: Ulrika Vedin, Nora Karlsson,
Mikaela Kotschack Thurn, Reform Society

Redaktörer: Anna Rehnvall, Johanna Saunders,
Charlotta Arwidson, Karin Ödquist Drackner, Lotta Norberg,
Svenska Röda Korset samt Hanna Lindquist, Röda Korsets
Ungdomsförbund

Grafisk form: Sabina Helmola

Omslagsfoto: Tomas Ärlemo. Krystyna Heti är en av
våra volontärer som delar ut matkassar till behövande på
Röda Korsets hus i Stockholm.

Utgiven år 2025

Tack till alla som har bidragit. Ett särskilt tack till de vi fått
intervjua som delat med sig av sina upplevelser.

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Civilsamhällets arbete mot social utsatthet	7
En bredd av insatser	7
En blandad grupp söker stöd.....	9
Växande utsatthet	11
En tydlig förändring i människors livssituation	11
Nya och ökande behov	12
Många faller mellan stolarna i välfärdssystemet	14
Nya och växande målgrupper	15
Civilsamhället anpassar sig till en ny verklighet	16
Utmaningar att räkna till	16
När utsattheten blir bestående	18
En nedåtgående spiral som förstärker sig själv.....	18
En mörk framtidsbild.....	19
Förändrad migrationspolitik skapar nya sårbarheter	21
Ökad utsatthet i asylprocessen.....	21
En ersättning som inte räcker	21
Förbättring för vissa, inte för alla	23
Röda Korsets rekommendationer till politiska beslutsfattare	25
Metod	28

Förord

Larmrapporterna om att den ekonomiska utsattheten ökar duggar tätt. Kronofogden meddelar att skulderna ökar ovanligt snabbt. Antalet vräkningar på grund av hyresskulder ökar likaså.

Vi märker det i vår vardag. Allt fler människor söker sig till Röda Korset för att få hjälp med grundläggande behov såsom mat, kläder och vila. För att tillgodose de ökande behoven har Röda Korsets Hus etablerats i Malmö, Vänersborg, Hedemora, Stockholm och Södertälje. Snart öppnar även ett i Halmstad. Mellan 2023 och 2024 ökade matutdelningen på våra rödakorshus med 138 procent.

Många av Röda Korsets lokalföreningar runtom i landet upplever ökad efterfrågan och har ökat sina insatser betydligt. Det är en utveckling vi ser i hela Europa, där människor söker sig till Röda Korsets systerföreningar i olika länder för att få hjälp med det mest grundläggande.

Eftersom våra verksamheter har ökat så mycket, ville vi ta reda på om även andra organisationer har upplevt samma utveckling. Den här rapporten visar att vi är långtifrån ensamma: 77% av svarande organisationer upplever att behovet av matutdelning har ökat de senaste åren.

UTVECKLINGEN SPEGLAR på många sätt rådande samhällstrender. Där välfärdssamhället drar sig tillbaka kliver civilsamhället in. På flera platser har Röda Korset tagit rollen som medborgarkontor eller statliga servicecenter tidigare haft.

Människor söker sig till oss för att få stöd att ta sig över byråkratiska hinder och hjälp att navigera i komplexa system. Eftersom vi ställer upp som medmänniskor, ser vi hela människan – medan det offentliga tenderar att bara se den del som ryms inom uppdraget.

Som medmänniskor vill civilsamhället bidra med social gemenskap och hälsofrämjande verksamhet som myndigheterna varken kan eller bör göra. Inom ramen för Röda Korsets särskilda roll som stödande till staten både kan och ska vi bidra i akuta kris-situationer. Däremot ska vi inte ta över det ansvar som myndigheter har vad gäller människors försörjning och grundläggande behov och rättigheter. Men utvecklingen är nu sådan att vi tillgodoser behov hos allt större grupper, som har blivit alltmer permanent beroende av vårt stöd.

Foto: David Thunander

I SAMHÄLLSDEBATTEN uppmärksammas psykisk ohälsa och ofrivillig ensamhet, vilket är välkommet. Men vi behöver koppla det till människors livssituation och politiska beslut. Den här rapporten visar tydligt hur ekonomisk press, psykisk ohälsa och ensamhet förstärker varandra.

Under 1900-talet byggde Röda Korset upp verksamheter som det offentliga tog över. Allt från folktandvård för barn till skollunch, hemtjänst och färdtjänst började i vår regi. Nu går riktningen åt andra hållet – våra volontärer tar alltmer över uppgifter som det offentliga backar från. Och då måste vi ställa oss frågan om det är så vi vill ha det.

Den nya socialtjänstlagen med tyngdpunkt på förebyggande insatser innebär många möjligheter. Men för att uppfylla ambitionerna krävs tillit från de man vill nå. För det krävs tillgänglighet och relationsbyggande – och då är starkt samverkan med civilsamhället avgörande.

Den här rapporten bygger på vittnesmål från över 100 lokala civilsamhällesorganisationer, från Malmö i söder till Kiruna i norr, och täcker in samtliga 21 län. När du läser den vill jag att du tar med dig siffran 75 procent. Det är andelen av organisationerna som bedömer att den sociala utsattheten kommer att öka de kommande två åren. Med den här rapporten vill vi ställa en enkel fråga: Är det så vi vill ha det?

Ulrika Modéer, generalsekreterare
Svenska Röda Korset

Sammanfattning

Den här rapporten ger en viktig inblick i hur den sociala och ekonomiska utsattheten i Sverige ser ut och utvecklas, utifrån civilsamhällets erfarenheter och perspektiv. Röda Korsets kartläggning bygger på en enkätundersökning som besvarats av 109 lokala civilsamhällesorganisationer från samtliga 21 län. Tillsammans beskriver organisationerna en situation där behoven ökar och där samhällets skyddsnät inte når alla som behöver stöd.

Civilsamhällets arbete mot social utsatthet. Organisationerna ger människor tillgång till mat, kläder och praktisk hjälp när samhällets stöd inte räcker till. Samtidigt skapar de gemenskap, struktur och mening i vardagen. Verksamheterna sträcker sig från matutdelning och sociala mötesplatser till samhällsvägledning och psykosocialt stöd. Civilsamhället möter en bred och växande grupp: äldre, barnfamiljer, arbetslösa, personer med psykisk ohälsa, asylsökande och människor i hemlöshet.

Växande utsatthet. Sju av tio organisationer uppger att den sociala utsattheten har ökat under de senaste tre åren. Hela 77 procent av organisationerna som erbjuder matutdelning har sett att behovet har ökat. Behoven som ökar mest handlar om mat, boende, social gemenskap och vägledning i kontakt med myndigheter. Organisationerna ser också att nya och växande målgrupper söker stöd: ensamstående med barn, personer med psykisk ohälsa, arbetslösa och sjukskrivna. Hälften av organisationerna möter ofta personer som de uppfattar inte får den hjälp de har rätt till från det offentliga. Komplexa välfärdssystem och digitala trösklar gör att många faller mellan stolarna och ställer ökade krav på civilsamhället.

När utsattheten blir bestående uppstår en nedåtgående spiral.

Psykisk ohälsa, ekonomisk press och social isolering samverkar och förstärker varandra. Barnen drabbas särskilt hårt när familjers ekonomiska utrymme krymper. Fattigdom, trångboddhet och brist på fritidsaktiviteter påverkar barns hälsa och framtidstro. Utsattheten riskerar att gå i arv. Tre av fyra organisationer bedömer att den sociala utsattheten kommer att öka under de kommande två åren.

En förändrad migrationspolitik skapar nya sårbarheter. I takt med en åtstramad migrationspolitik möter organisationerna färre asylsökande, men bland de som gör det, upplever åtta av tio att den nya migrationspolitiken leder till ökad utsatthet och ett växande skuggsamhälle. Ingen av de tillfrågade anser att dagens nivå på dagarsättning till asylsökande ger förutsättningar för en acceptabel levnadsstandard. För ukrainska medborgare har nya regler förbättrat situationen för vissa, men de mest utsatta står fortfarande utanför det stöd de behöver.

Utmaningar att räkna till. Organisationerna har utvecklat nya verksamheter och arbetssätt för att möta ökande behov. Det har blivit svårare att rekrytera och behålla frivilliga när kraven ökar som följd av växande behov och mer komplexa samhällsutmaningar.

Stärkt offentlig-ideell samverkan. Organisationerna uttrycker att civilsamhället är en viktig resurs som ofta når människor som det offentliga har svårt att nå. De uppmuntrar beslutsfattare att se civilsamhällesaktörer som konstruktiva samarbetspartners och att skapa tydligare och mer långsiktiga former för samverkan. De betonar också behovet av stabil finansiering och tillgång till lokaler för att insatser ska kunna genomföras hållbart. De lyfter värdet av att offentliga aktörer tar del av den kunskap och erfarenhet som civilsamhället får genom sin nära kontakt med utsatta grupper. Sammantaget efterfrågas en stärkt, strukturerad och ömsesidig samverkan som gör det lättare att tillsammans motverka social utsatthet.

De flesta organisationer i undersökningen efterlyser tidigt förebyggande insatser till barn och unga, ett mer sammanhållet och samordnat skyddsnät samt höjda ersättningsnivåer.

Mot denna bakgrund presenterar Röda Korset ett antal rekommendationer till politiska beslutsfattare om åtgärder som kan minska den sociala utsattheten och stärka samhällets förmåga att möta människors behov av trygghet och delaktighet.

Tre av dem är att:

1. Skapa "En väg in" för att säkerställa offentlig samhällsservice där behoven är som störst.
2. Indexera och höj barnbidraget i takt med ökade levnadskostnader.
3. Formalisera samarbetet med civilsamhället som en del av offentlig samhällsservice.

RÖDA KORSETS DEFINITION AV SOCIAL UTSATTHET

Social utsatthet beskriver situationer där individer eller grupper befinner sig i en sårbar position i samhället och har svårigheter att upprätthålla en grundläggande levnadsstandard och delta i samhället på lika villkor. Det handlar om att sakna resurser, stöd och möjligheter att påverka sin livssituation, vilket kan innebära ekonomiska svårigheter, bristande tillgång till stabil bostad, hälso- och sjukvård eller sociala nätverk.

Social utsatthet kan också bero på diskriminering, exkludering, ohälsa eller andra faktorer som begränsar människors möjlighet att få sina mest grundläggande behov och rättigheter tillgodosedda samt uppleva trygghet, gemenskap och stabilitet.

Civilsamhällets arbete mot social utsatthet

EN BREDD AV INSATSER

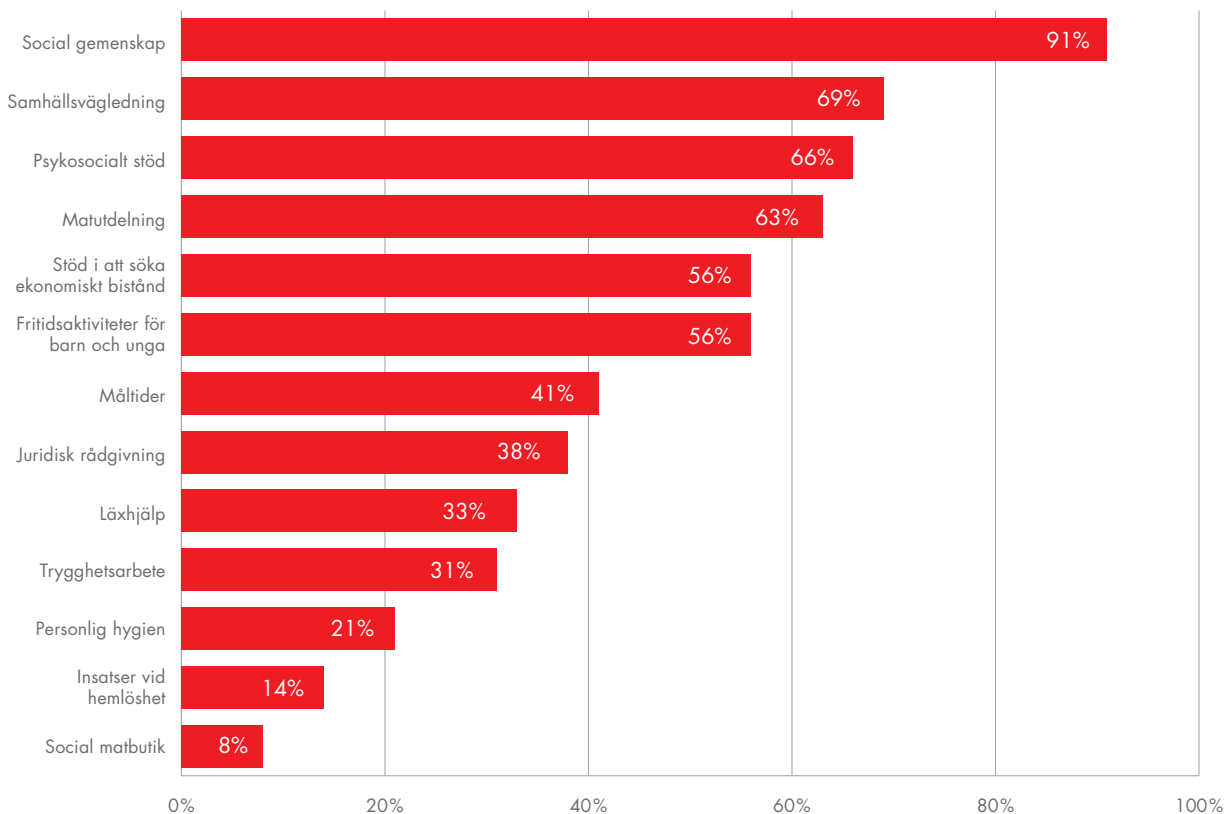
Röda Korsets kartläggning visar att civilsamhället spelar en viktig roll i att möta social och ekonomisk utsatthet i Sverige. Genom ett brett spektrum av verksamheter erbjuder organisationerna både konkret stöd i akuta situationer och insatser som stärker delaktighet, tillit och sociala sammanhang. Det är också tydligt att mycket resurser läggs på att hjälpa människor att navigera i de offentliga välfärds-systemen, såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård, försäkringskassa, arbetsförmedling mm.

Sebastian Arnljung tar Gazali Rasko på en åktur i Bergsjön, Göteborg

Fotograf: Jenny Ingemarsson

Diagram 1. Vilka verksamheter driver er organisation lokalt?

Källa: Röda Korset, september 2025. Svarande: 107

Verksamheter för social gemenskap

Bland de mest utbredda verksamheterna finns insatser som syftar till att bryta social isolering, främja hälsa och gemenskap. Nästan alla de svarande lokala organisationerna erbjuder någon form av social mötesplats, som caféer, träffpunkter eller gruppaktiviteter. Särskilt framträdande är verksamheter för äldre, där social samvaro kombineras med stöd i vardagen. Många organisationer beskriver att de sociala verksamheterna är viktiga för att fånga upp människor i behov av annat stöd. De fungerar som sociala rum där människor får kontakt, stöd och vägledning vidare till annan hjälp. Som en organisation uttrycker det:

"Second hand och café är en viktig arena för att fånga upp människor och behov och där kan vi ge enklare vägledning, säkra hänvisningar – även om vi inte bedriver det som formell verksamhet."

Verksamheterna formas ofta efter deltagarnas behov och önskemål. En organisation beskriver:

"Vi gör det barn och unga önskar att vi gör, så ingen dag är den andra lik och vi hjälper cirka 20 000 barn och unga årligen."

Resultaten från enkätundersökningen visar att verksamheter som handlar om social gemenskap är en viktig livlina för många människor, och att vad som kan uppfattas som lättsamma aktiviteter handlar om att ge en stund av normalitet, trygghet och gemenskap. Många av de sociala verksamheterna överlappar med det som också kan beskrivas som psykosocialt stöd. Civilsamhället erbjuder allt från medmänskligt stöd i vardagen till mer fokuserade samtalsgrupper på olika teman.

Stöd i kontakten med det offentliga

Utöver den sociala och psykosociala dimensionen spelar civilsamhället en viktig roll i att hjälpa människor i kontakten med myndigheter och liknande. Många lokala organisationer beskriver att de hjälper människor att förstå och navigera i välfärdssystemen. Det är en ansvarsfylld och komplex verksamhet som handlar om att hjälpa till i kontakten med myndigheter, erbjuda juridisk rådgivning, samhällsinformation och upplysa om människors rättigheter.

Fotograf: Patrick Degerman

Margareta Karlsson tänds en lykta för att välkomna in till mat och gemenskap på Öppen onsdag i Skellefteå.

"Det är svårare för människor att få tillgång till välfärdssystemet", säger en organisation. En annan menar att "det har blivit svårare att få ekonomiskt bistånd".

Flera organisationer beskriver att det har blivit svårare att få stöd från myndigheter: *"Det är svårare för människor att få tillgång till välfärdssystemet", "det har blivit svårare att få ekonomiskt bistånd", "digitala utanförskapet skapar stor social utsatthet".*

Flera lokala organisationer uttrycker att de inte är rustade för att klara av hela vidden av den rollen. Samtidigt framhålls att civilsamhället ofta har människors förtroende, vilket gör att de får ta emot frågor och stöttar även utanför den formella verksamheten.

Många erbjuder stöd som handlar om mat

En grundläggande del av civilsamhällets arbete handlar om utdelning av mat. Sex av tio organisationer delar ut matkassar och fyra av tio erbjuder måltider. För många mottagare är detta ett avgörande tillskott till hushållsekonomin, särskilt i perioder av arbetslöshet eller sjukskrivning. Matutdelningen blir ofta en första kontaktpunkt mellan individen och civilsamhället, där fler behov kan upptäckas och individen kan hänvisas vidare.

Samarbeten mellan och inom organisationer är vanliga. En organisation uttrycker det på följande sätt:

"Vi distribuerar mat från Matcentralen till våra verksamheter som har matutdelning, kök och social butik."

Flera beskriver hur matutdelning ofta kombineras med gemenskap, särskilt vid högtider. En organisation berättar: *"Vi delar tillsammans med Svenska kyrkan ut matpåsar och julklappar till barn i december."*

EN BLANDAD GRUPP SÖKER STÖD

De som tar del av civilsamhällets stöd utgör ingen enhetlig grupp. Tvärtom möter organisationerna människor i många olika livssituationer, från äldre som söker gemenskap till familjer som kämpar med ekonomin eller personer som hamnat utanför samhällets skyddsnät.

De grupper som flest organisationer återkommande möter är äldre, barnfamiljer och ensamstående med barn, arbetslösa, sjukskrivna och personer med psykisk ohälsa. Även unga vuxna och barn i skolåldern hör till målgrupperna.

En del av organisationerna har verksamheter som vänder sig till andra målgrupper, såsom asylsökande, personer med missbruksproblematik eller människor i hemlöshet. Även mer marginaliserade grupper finns representerade, bland annat papperslösa och EU-migranter.

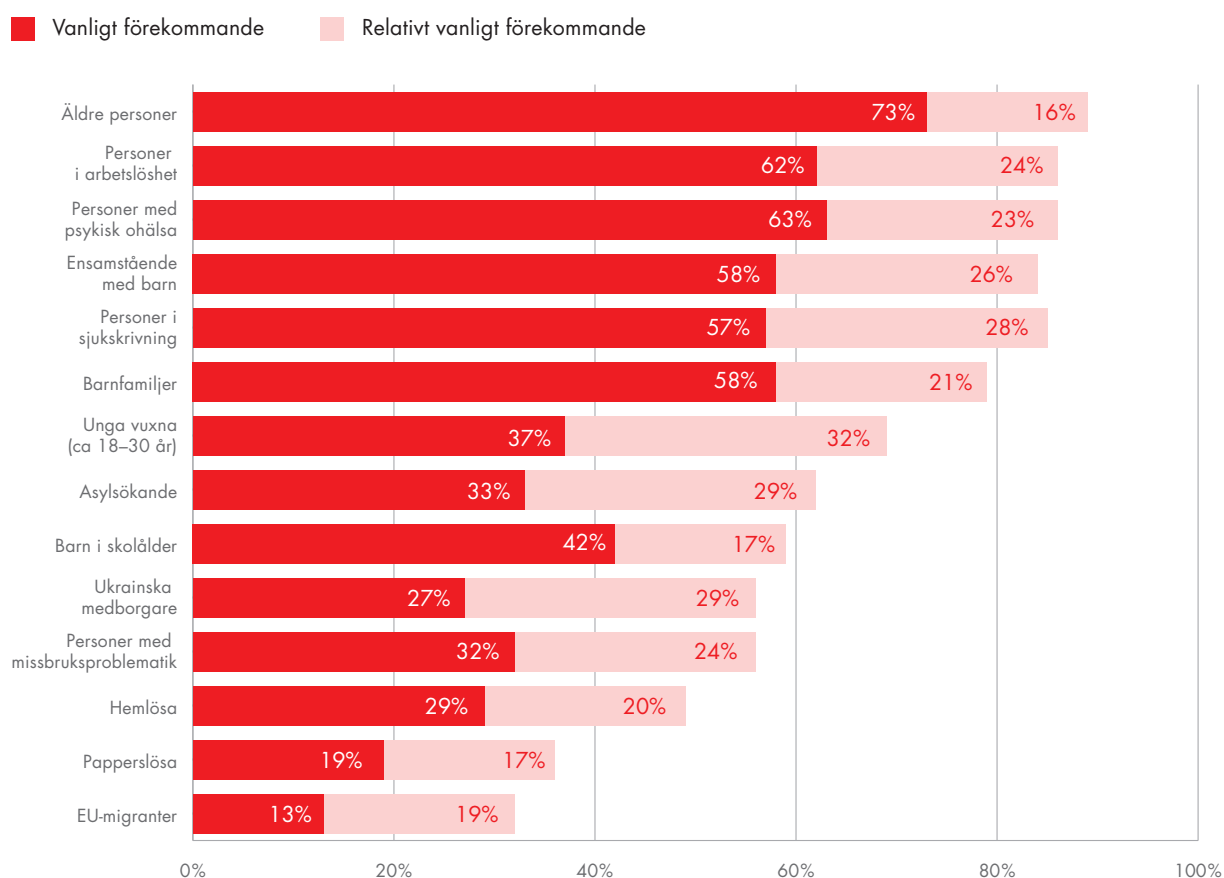
En av organisationerna beskriver sin målgrupp som *"alla som behöver oss"*. Det är en formulering som tydligt speglar civilsamhällets bredd och roll som en kompletterande samhällsaktör.

Fotograf: PGösta Fries

I jämtländska Järpen utmanas isolering och utanförskap med Röda Korsets populära studiecirkel Livsnära samtal.

Diagram 2. Vilka grupper tar del av era verksamheter?

Källa: Röda Korset, september 2025. Svarande: 106

Gemenskapen stärker hälsan och ger människor något att hålla fast vid

Malin arbetar som diakon i Svenska kyrkan. Hon möter människor i utsatta livssituationer, från ekonomisk oro till våld i nära relationer och psykisk ohälsa. En central del av hennes arbete handlar om att skapa gemenskap och mening för dem som ofta står ensamma.

Malin Hjertquist, Diakon Svenska kyrkan
Alvesta församling

“Vi vill att alla ska känna sig välkomna”

Hos Svenska kyrkan i Alvesta samlas en väldigt blandad grupp av människor. Hit kommer främst ensamma äldre, men också personer med missbruksproblematik, människor med funktionsvariationer, människor som lever i ekonomisk utsatthet eller med våld i nära relationer.

– Vi vill att alla ska känna sig välkomna, säger Malin.

Många av dem som kommer till kyrkan har det svårt på olika sätt.

– Det är många som är “tufsade av livet”, som vi brukar säga. Våra ideella är bärande där. De möter människor i utsatta situationer och försöker stötta, säger Malin.

“Det viktigaste är nog att det alltid finns någon som lyssnar”

Malin återkommer ofta till hur viktigt det är att bara finnas där: att lyssna, se och skapa trygghet.

– Det viktigaste är nog att det alltid finns någon som lyssnar. Om något har hänt och man bor själv, behöver man någon att prata med, och här finns alltid någon som lyssnar, säger hon.

Kyrkans mötesplats har funnits i sju år och är nästan helt ideellt bemannad.

Till mötesplatsen kommer människor för kaffe, fika och gemenskap. Kyrkan har också ett praktiskt samarbete med bland annat kommunens psykiatri.

– De bakar till oss, och vi köper ingredienserna. Det blir en win-win, eftersom de får sysselsättning och vi får fika till mötesplatsen.

“Det finns sällan någon som har ett helhetsgrepp”

Malin ser också de strukturella brister som påverkar många av dem hon möter.

– Det är många som hamnar mellan stolarna. Det handlar i grund och botten om pengar, vem som ska ta ansvar för en individ. Människor slussas ofta mellan olika instanser: socialförvaltningen, socialpsykiatri, olika myndigheter. Det finns sällan någon som har ett helhetsgrepp om individens situation.

Hon betonar vikten av samverkan mellan olika aktörer.

– Jag tycker att det är viktigt att lyfta vikten av samverkan mellan myndigheter och organisationer för att kunna hjälpa människor som annars riskerar att hamna mellan stolarna.

Växande utsatthet

EN TYDLIG FÖRÄNDRING I MÄNNISKORS LIVSSITUATION

Enkätsvaren visar att civilsamhället står inför en situation där behoven ökar, målgrupperna breddas och trycket på verksamheterna blir större. Organisationerna beskriver hur fler människor lever i social och ekonomisk utsatthet, även de som tidigare kunnat stå på egna ben, och hur det stöd som efterfrågas allt mer handlar om att tillgodose grundläggande behov.

En majoritet av organisationerna ser en tydlig förändring i människors livssituation. Hela 70 procent uppger att utsattheten ökat under de senaste tre åren. Bakgrunden är komplex, men flera faktorer återkommer i beskrivningarna: lågkonjunktur, stigande levnadskostnader och förändringar i välfärdssystemen.

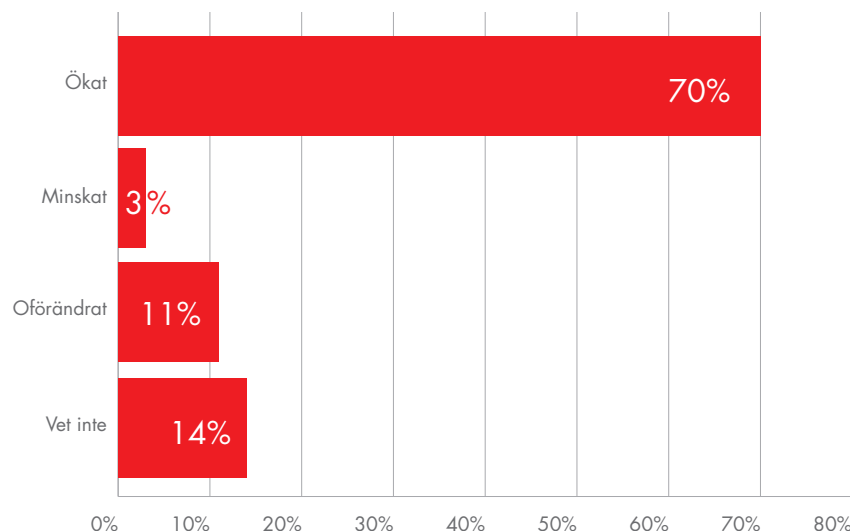
EN ORGANISATION beskriver hur "omfattande hyreshöjningar, stigande matpriser och ökad arbetslöshet gör det ekonomiskt svårt för många, i synnerhet för ensamstående mammor".

En annan organisation berättar: "Vi ser tydligt hur utsattheten ökat, särskilt under pandemin och fram till nu, bland annat på grund av lågkonjunktur och krig i Europa."

FLERA VITTNAR OCKSÅ OM att allt fler har svårt att få del av välfärdssamhällets stöd. En organisation konstaterar att "det är svårare för människor att få tillgång till välfärdssystemet" och att det är "mer utmanande för många med osäker migrationsrättslig status".

En organisation säger att den sociala utsattheten har "Minskat utifrån att vi, ibland ensamma och ibland med andra aktörer, gjort insatser." En annan menar att de ser en "Drastisk ökning under pandemin och ökar fortfarande! Dålig kombo när företagen inte har råd att sponsra lika mycket som förr...".

Diagram 3. Anser du att den sociala utsattheten har ökat eller minskat överlag de senaste tre åren i det geografiska område där din organisation är verksam?

Källa: Röda Korset, september 2025. Svarande: 107

NYA OCH ÖKANDE BEHOV

Den ökade utsattheten syns tydligt i vilken typ av stöd som efterfrågas. 77 procent av organisationerna som erbjuder matutdelning har sett att behovet har ökat de senaste tre åren. I många fall handlar det om människor som saknar ekonomiska marginaler för att klara det allra mest grundläggande.

Behovet av social gemenskap har också ökat markant. De lokala organisationerna uppger att efterfrågan på mötesplatser, träffpunkter och sociala aktiviteter har blivit större. Många beskriver en växande ensamhet och isolering, inte minst bland äldre och ensamstående.

Men samtidigt som behoven ökar, är det inte alltid möjligt att möta dem: *”Bara för att behoven ökat innebär det inte att vi alltid har kunnat öka utbudet”*, säger en organisation.

Flera pekar också på ett förändrat socialt landskap där isolering och ensamhet blir allt vanligare.

”Framför allt behovet av mat och gemenskap är stort. Människor blir mer isolerade, fler lever ensamma och många familjer har inte råd med aktiviteter”.

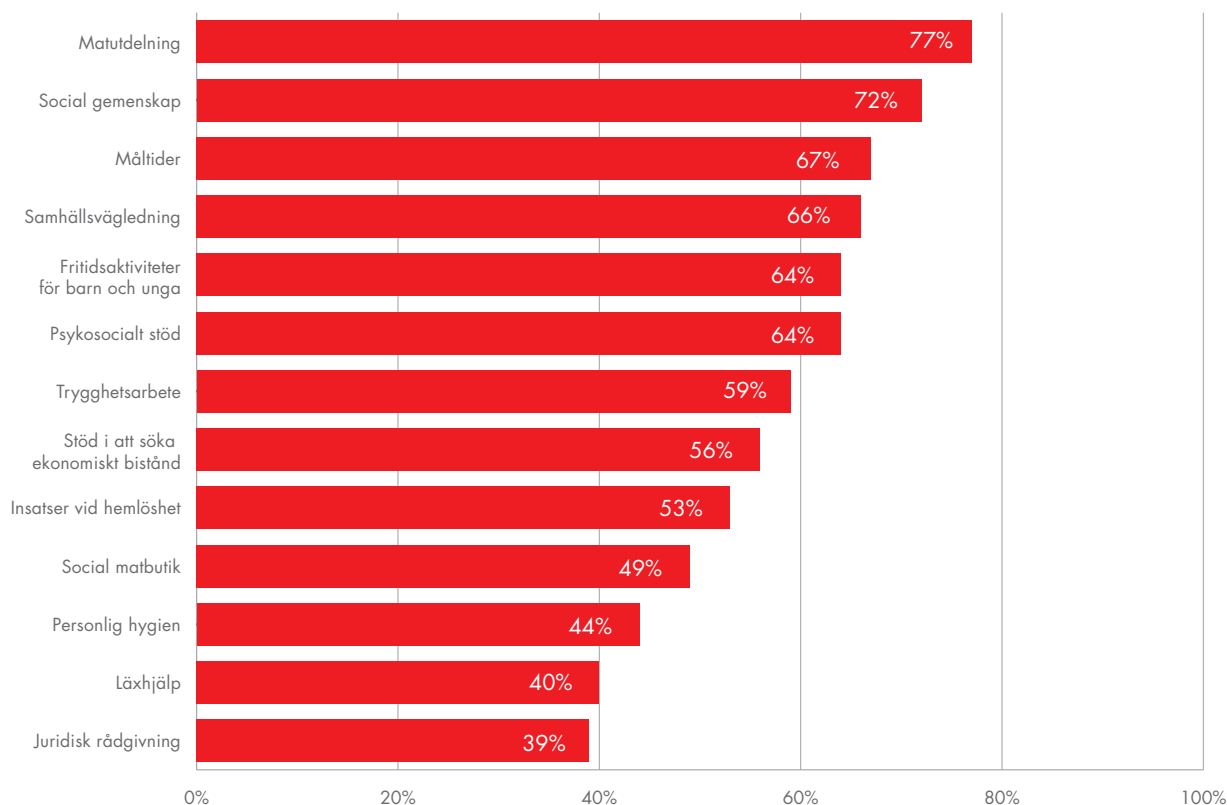
Fotograf: Marie Sparreus

Sopplunchen på torsdagar har blivit en uppskattad samlingspunkt i Bro.

ANDRA BESKRIVER HUR DET BLIVIT svårare att navigera i välfärdssystemen, särskilt för personer med psykisk ohälsa eller bristande språkkunskaper.

Svaren tecknar en bild av ett samhälle där fler människor lever med osäkra livsvillkor och där grundläggande behov allt oftare tillgodoses av civilsamhällets organisationer.

Diagram 4. Hur har behoven av nedanstående verksamheter utvecklats i det geografiska område där du är verksam de senaste tre åren enligt dig? Andel som svarar ”ökat”

Källa: Röda Korset, september 2025. Svarande: Andel av de som har verksamheter, varierar mellan 43 och 102.

Vi märker att barnen är hungriga

Vilda Kidz grundades för tio år sedan. Organisationen hjälper barn och unga i Norrbotten att få en meningsfull fritid. Allting som erbjuds är kostnadsfritt, så att alla kan vara med. Vilda Kidz möter ungefär 20 000 barn varje år.

Anna Karlsson, grundare av Vilda Kidz

”Jag vill göra något kul, men jag vill också bli mätt”

Vilda Kidz såg en jättestor ökning av behoven när pandemin kom, och den ökningen har hållit i sig.

– Behoven bara ökar för varje år. Vi ser en enorm ökning särskilt bland unga barn. De har inte det mest grundläggande!

Under pandemin förlorade många ensamstående föräldrar sina jobb, särskilt de som arbetade på timmar. De stod utan arbete över en natt. Hade de lån sedan innan blev det svårt att få hjälp, även från socialtjänsten. Men det är barnen som faktiskt drabbas.

– Vi har fått anpassa oss efter vad barnen önskar och vad som behövs. När barnen säger ”jag vill göra något kul, men jag vill också bli mätt” eller ”kan ni hjälpa mig med vinterkläder?”, då försöker vi tillgodose det. Vi gör verkligen allt vi kan för att möta de behoven.

”Maten är central”

Anna förklarar att de alltid försöker se till att det finns mat på deras aktiviteter, för de vet att barnen är hungriga.

– Maten är central. Det blir särskilt tydligt under loven, när skolmaten, som ofta är deras huvudmål, försvinner. Då märks det direkt vilka barn som är hungriga. Loven och helgerna blir långa om man är hungrig och inte har mat hemma.

Tidigare hämtade Vilda Kidz mat från butiker och delade ut matpåsar till familjer, men sedan kom regler som förbjöd det.

– Det är jättetråkigt, för det finns så mycket mat som i stället slängs. Vi delade ut flera gånger i veckan.

”Det blir bara fler och fler som behöver hjälp”

Anna är orolig för den drastiska ökningen av människor som behöver stöd.

– Det blir bara fler och fler som behöver hjälp. Jag ser fler familjer som tidigare klarat sig som nu hamnar under gränsen.

Anna tillägger att dessa samhällsproblem ofta osynliggörs.

– Det finns fortfarande många som tror att det inte finns fattigdom i Sverige. Folk tror att våra skyddsnät fungerar perfekt, men det finns stora luckor. Och jag tycker inte att det ska vara de ideella föreningarnas ansvar att täcka upp för samhällets brister. Alla dessa barn är faktiskt samhällets ansvar. Om vi inte gör någonting nu, så blir det en katastrof längre fram.

MÅNGA FALLER MELLAN STOLARNA I VÄLFÄRDSSYSTEMET

Det ökade trycket på civilsamhället beror i hög utsträckning på att många människor har svårt att få den hjälp de behöver från det offentliga. En organisation konstaterar att det är *”allt svårare att få del av det sociala skyddsnätet”* och en annan att *”om du åker ut är det nästan omöjligt att återgå”*.

Flera organisationer beskriver i sina svar att välfärdssystemen ställer stora krav på de individer som söker stöd. En organisation uttrycker det så här:

”Vi skulle säga att det svåraste är att hitta rätt i den välfärd vi har och att väldigt mycket är baserat på vilken person man träffar på, och inte funktion. Då mycket även digitaliserats är det en mycket hög tröskel att ta sig förbi. Att efterfråga hjälp kräver en stor kunskap om vad man ska efterfråga för att få hjälp.”

En annan organisation säger:

”Vi ser en tydlig trend där vi lägger alltmer tid och resurser på att stötta personer i kontakten med alla typer av myndigheter.”

Ett annat problem som lyfts är att människor faller mellan stolarna och bollas runt mellan olika myndigheter:

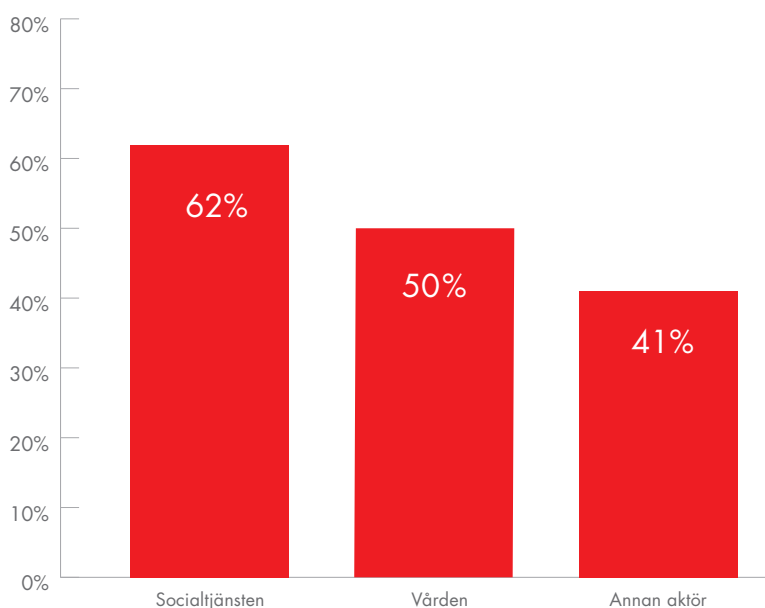
”Försäkringskassan bollar till Socialtjänsten och Socialtjänsten bollar tillbaka och i kläm sitter oskyldiga barn. Rena cirkusen! Migrationsverket fungerar inte alls och ingen vet något där om man kontaktar dem, man blir bara bollad runt.”

SÄRSKILT SVÅR ÄR SITUATIONEN för språksvaga och de allra mest utsatta. En organisation beskriver detta på följande sätt: *”Våra klienter får överhuvudtaget inget samhälleligt stöd utan riskerar hela tiden att deporteras eller sättas i förvar.”* En annan säger: *”Vi möter många språksvaga kvotflyktingar. Allra värst är det för de som är så språksvaga att de inte får fortsätta på SFI och i stället lämnas helt utan utbildning och daglig aktivitet.”*

Sammantaget blir det ett stort ansvar som faller på civilsamhället att tillgodose människors behov i en komplex verklighet. En organisation berättar:

”Vi erbjuder praktisk bostadsvägledning, individuellt praktiskt stöd inom flera livsområden, fördjupad samverkan med flera samhällsaktörer och samordnat stöd för målgrupper med komplexa livssituationer.”

Diagram 5. Möter din organisation personer som har svårt att få den hjälp som man har rätt till av offentliga aktörer? Andel som svarar ”ja, ofta” fördelat på aktör

Källa: Röda Korset, september 2025.
Svarande: 105

En annan organisation menar också att myndigheterna själva hänvisar människor vidare till civilsamhället när de inte kan erbjuda stöd och att ”de ofta hänvisas till kyrkan”.

NYA OCH VÄXANDE MÅLGRUPPER

Det är inte bara behoven som ökat, utan också vilka som söker stöd. I diagrammet nedan visas de grupper som organisationerna uppger har ökat mest under de senaste tre åren. En organisation säger:

”Jag är mest oroad över stigmatiseringen hos barn. De hamnar utanför redan från tidig ålder, ser hopplösheten i att försöka vara goda medborgare och väljer lätt den kriminella banan”

Att utsattheten slår bredare illustreras också av en av de lokala organisationerna som säger: *”Vi finns i industribygd där de flesta har arbete, men fort-*

farande har ensamstående det tufft”. En annan förening säger *”Vi ser en klar trend bland äldre ungdomar som vill ha en sysselsättning och klara sig själva men har utmaningar med att få jobb därför har vi börjar erbjuda unga deras första jobb.”*

DET ÄR TYDLIGT ATT flera organisationer möter färre personer i migrationsprocess, vilket antagligen beror på att Sverige tar emot färre flyktingar än tidigare.

En organisation säger till exempel:

”Vi har färre migranter nu så antalet personer som behöver hjälp i migrationsärenden har minskat. Men reglerna är tuffare så de som har behov har större behov.”

En annan organisation lyfter ett annat perspektiv:

”Vi har tidigare haft flera studerande som varit papperslösa eller asylsökande. Denna målgrupp finns nästan inte längre på skolan, kanske på grund av rädsla för hot om angiveri.”

De grupper som ökat mest under de senaste tre åren

Vi har frågat organisationerna om de ser någon förändring i vilka grupper som söker stöd de senaste tre åren. De grupper som ökat mest de senaste tre åren är:

- ensamstående med barn
- personer med psykisk ohälsa
- personer i arbetslöshet
- personer i sjukskrivning
- barn i skolålder

När vi frågar om hur målgrupperna förändrats från tre år tillbaka till de senaste tolv månaderna, sticker ukrainska medborgare ut som den grupp som har minskat mest – från 38 till 22 procent. Det tyder på att ukrainska medborgare antingen har fått det bättre eller har hittat andra lösningar, såsom att återvända till Ukraina.

Fotograf: Marie Sparreus

Fotograf: Tobias Sterner

Tre dagar i veckan är det kö utanför Röda Korsets hus i centrala Hedemora. När pengarna inte räcker till behöver allt fler människor be om hjälp.

CIVILSAMHÄLLET ANPASSAR SIG TILL EN NY VERKLIGHET

69 procent av de svarande organisationerna har under de tre senaste åren anpassat sina verksamheter för att möta en växande och ofta mer komplex utsatthet.

Mathjälp och materiellt stöd är det vanligaste svaret bland de lokala organisationerna. Många har startat eller utökat matkasseutdelning, öppnat sociala matbutiker, samarbetar med butiker kring matsvinn, börjat erbjuda gratis luncher och flyttat till större lokaler för att kunna ta emot mer mat. Även klädhjälp har ökat.

Flera organisationer berättar om ökad samverkan och ett fördjupat samarbete med kommuner, främst socialförvaltning, skola, budget- och skuldrådgivning, och andra civilsamhällsorganisationer och myndigheter för att ge mer samordnat stöd.

Många organisationer har utökat satsningarna på barn och unga. Enkätsvaren visar fler verksamheter riktade till barn och barnfamiljer: mötesplatser med mat och gemenskap, språkcafé, sommarcafé, sänkta åldersgränser för verksamheter och stöd till familjer med frihetsberövade barn.

DET HAR ÄVEN STARTATS FLER specialiserade insatser. Enkätsvaren lyfter exempelvis "bostad först, arbete och sysselsättning, bostadsvägledning, stöd i kontakt med myndigheter i enskilda ärenden, stöd vid våld i nära relation, juridiskt stöd i migrationsärenden, krisberedskap och samhällsrådgivning". En organisation beskriver att de har "*ökat antalet frivilliga med erfarenhet och professionell kompetens för stöd till familjer, ensamstående mödrar och barn*" som en anpassning till mer komplexa behov.

Sammantaget visar resultaten från enkäten att organisationerna anpassat sina verksamheter och arbetssätt på en mängd olika sätt: längre öppettider, nya verksamheter i utsatta bostadsområden, öppna hus för blandade målgrupper, fler besöksvänner, HLR-utbildning och cykelskolor.

UTMANINGAR ATT RÄCKA TILL

Trots stor anpassningsförmåga finns det utmaningar att möta de förändrade behoven. Bristen på finansiering framträder som det överlägset största hindret för civilsamhällets organisationer att möta behoven hos människor i social utsatthet. 43 procent lyfter

det som sitt främsta problem, och flera beskriver hur den ekonomiska situationen begränsar möjligheten att anställa personal, utöka verksamheten eller möta ökade behov. Många framhåller att de står inför svåra prioriteringar när efterfrågan ökar men resurserna inte gör det.

”Finansiering är alltid vår största oro då allt vi gör är gratis för de som deltar.”

ANDRA BETONAR ATT det inte bara handlar om pengar, utan om personalresurser: 26 procent av organisationerna menar att det inte finns tillräckligt med personal och volontärer. Tillgången till volontärer lyfts som ett viktigt hinder och flera organisationer beskriver att det har blivit svårare att rekrytera och behålla frivilliga när engagemanget kräver mycket tid och när kraven ökar som följd av växande behov och mer komplexa samhällsutmaningar. Andra uppger att de snarare saknar förutsättningar att ta emot fler frivilliga eftersom det kräver anställd personal som kan handleda, stödja och samordna frivilliga.

Det blir en dubbel utmaning: utan finansiering är det svårt att ha personal, och utan personal blir det svårt att växa hållbart.

Samverkan med det offentliga och tillgång till lokaler beskrivs i jämförelse som ett mindre problem, men flera understryker att kontakten med myndigheter ofta tar för lång tid medan civilsamhället tvingas agera snabbt när människor hamnar i kris.

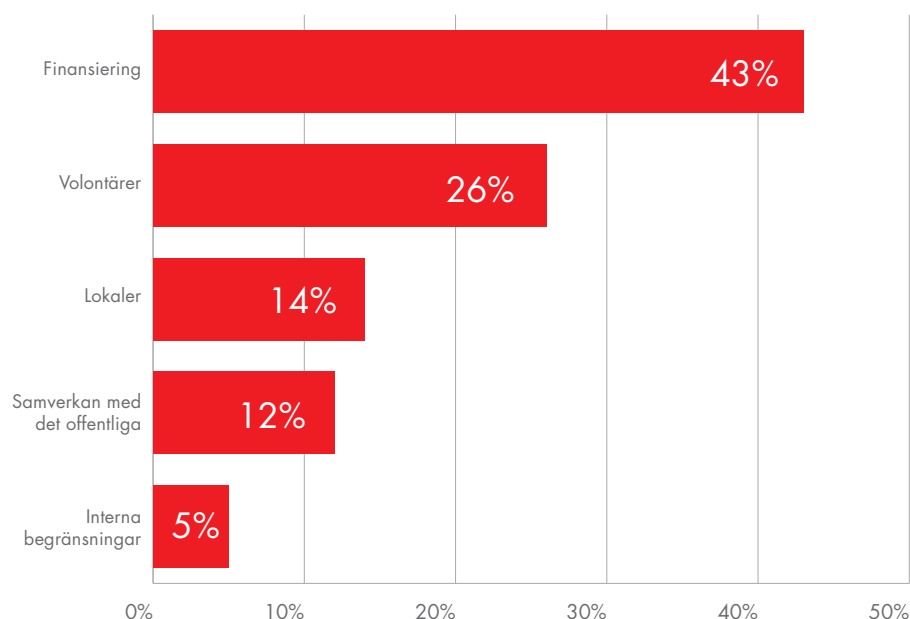
Organisationerna framhåller även att deras kunskap om och närhet till utsatta grupper är en viktig resurs och att det behövs en mer strukturerad samverkan i partnerskap med det offentliga.

Fotograf: Kicki Nilsson/Icon Photography

Mawajuma Abdallah och Marie-Belle Hermez serverar frukost på Frukostklubben på Virginska gymnasiet i Örebro

Diagram 6. Vilka är hindren för er organisation när det gäller att möta behoven hos de personer som befinner sig i social utsatthet?

Källa: Röda Korset, september 2025. Svarande: 104

När utsattheten blir bestående

EN NEDÅTGÅENDE SPIRAL SOM FÖRSTÄRKER SIG SJÄLV

Organisationerna fick svara på frågan *”Vilka konsekvenser ser ni hos era målgrupper av en långvarig eller fördjupad social utsatthet?”* Beskrivningarna tecknar en dyster bild. Social utsatthet beskrivs som en nedåtgående spiral där psykisk ohälsa, ekonomisk press och social isolering samverkar och förstärker varandra.

Den mest framträdande följden av långvarig utsatthet är psykisk ohälsa. Organisationerna vittnar om en tydlig ökning av depression, suicidtankar, ångest och stress. Många berättar också om en växande desperation bland människor som inte längre ser någon väg framåt. Den psykiska ohälsan blir både en konsekvens av och en bidragande faktor till utsattheten. En organisation beskriver det så här:

”Vi ser en ökande desperation, fysisk och psykisk ohälsa, ekonomisk misär, överhängande risk för kriminella beteenden och kriminell utsatthet av olika dignitet liksom drogmissbruk och prostitution, samt farliga flyktbeteenden.

Utanförskap, isolering och ensamhet återkommer gång på gång i svaren. Människor som länge lever i ekonomisk och social otrygghet kan dra sig undan, tappa kontakten med omgivningen och fastna i en tillvaro präglad av ofrivillig ensamhet. Flera betonar hur svårt det är att återvända till samhället när man väl hamnat utanför. Ju längre isoleringen pågår, desto mer permanent blir utanförskapet.

En särskilt stark oro gäller barn och unga. Flera respondenter beskriver hur barnfattigdomen breder ut sig. Barn lever i trångboddhet, utan lugn studiemiljö, och för alltför många är fritidsaktiviteter en ouppnåelig lyx.

”Det bryter ner människor och gör att de riskerar att tappa kraft att ta sig vidare. Särskilt utsatta blir barnen som behöver bära en stor oro och inte kan delta i fritidsaktiviteter, behöver vara extremt trångbodda etcetera.”

Flera organisationer lyfter också oron för att barn och unga som växer upp i fattigdom riskerar att dras in i kriminalitet. När framtidstron saknas, hopplösheten tar över och det inte finns positiva förebilder blir den kriminella vägen den enda som upplevs möjlig.

HEMLÖSHET OCH EKONOMISK UTSATTHET framträder som försvårande faktorer. Respondenter beskriver hur människor inte längre kan betala hyran, hur vräkningarna blir fler och hur familjer tvingas välja bort näringsrik mat. Respondenterna upplever att den strukturella hemlösheten växer, och med den ökar både den psykiska och fysiska ohälsan.

Organisationerna berättar även om ett ökande missbruk av alkohol och droger som ett sätt att hantera tillvaron, men som samtidigt fördjupar utsattheten och marginaliseringen och gör vägen tillbaka ännu längre.

Flera beskriver hur social utsatthet tenderar att bli ärftlig. Barn som växer upp i familjer med svag ekonomi, ohälsa och bristande tillit till samhället får sämre förutsättningar för utbildning, arbete och hälsa som vuxna. Utsattheten går i arv och förstärker ett mönster av ojämlikhet som är svårt att bryta.

ETT ANNAT ALLVARLIGT TEMA handlar om misstro mot samhället och myndigheter. När människor upprepade gånger upplever sig svikna eller bemöts med misstro minskar tilliten.

”Bristande tillit till samhället och myndigheter som går i arv. Ingen tro på framtiden eller ser möjligheter att förändra sin situation.”

Utöver den psykiska ohälsan lyfter flera fram försämrad fysisk hälsa och ökad risk att dö i förtid.

som följer av långvarig utsatthet. Brist på näringsrik mat, kronisk stress och utebliven vård leder till sjukdomar som både förkortar liv och försämrar livskvaliteten.

SAMMANTAGET BESKRIVER organisationerna hur den fördjupade utsattheten riskerar att leda till omfattande samhällsproblem. Flera organisationer uttrycker frustration över att det saknas långsiktiga insatser som verkligen gör skillnad, vilket innebär att samma personer fortsätter att behöva stöd år efter år. Konsekvenserna spänner från individuellt lidande till strukturella utmaningar som kriminalitet, parallellsamhällen och utanförskap som förs vidare till nya generationer. En organisation sammanfattar: *"Vi går mot ett klassamhälle vilket får oanade konsekvenser."*

EN MÖRK FRAMTIDSBILD

En majoritet av de svarande, tre av fyra organisationer, bedömer att den sociala utsattheten i deras verksamhetsområden kommer att öka under de kommande två åren.

Det planerade bidragstaket inom försörjningsstödet nämns ofta som en reform som riskerar att slå hårt mot barnfamiljer, med ökade vräkningar och hemlöshet som följd. Flera pekar också på sänkta ersättningar i arbetslöshetsförsäkringen och minskat stöd till flerbarnsfamiljer när flerbarnstillägget i barnbidraget slopas, som faktorer som kan öka utsattheten.

Samtidigt möter civilsamhällets aktörer konsekvenserna av besparingar på kommunal nivå. Flera berättar om omorganisationer och minskade resurser inom kommunala verksamheter, vilket gör att fler människor söker stöd från frivilligorganisationer. Det finns en oro för att medlen ska fortsätta minska samtidigt som behoven ökar. En respondenter uttrycker det som att *"utvecklingen styrs mycket av det lokala politiska styret."*

GENOMGÅENDE UTTRYCKS ORO för den psykiska ohälsan. Ensamhet, oro och ångest ökar när levnadsvillkoren försämras och framtiden känns osäker. Flera beskriver hur psykisk ohälsa både är en följd av och en bidragande orsak till social utsatthet, en ond cirkel som blir svår att bryta när stödet brister. En stramare migrationspolitik och dess konsekvenser väcker oro hos många lokala organisationer. En organisation menar att:

"De åtstramade reglerna för migration och asyl har lett till att fler lever utan papper och inte kan ta del av det sociala skyddsnetet och hamnar på så vis i ett oerhört utsatt läge där de är beroende av andras goda vilja och generositet som kan försvinna vilken sekund som helst."

TROTS DEN MÖRKA BILDEN lyfter några respondenter fram positiva initiativ som kommunala satsningar på ungdomar, kommunal samordning av hälsofrämjande åtgärder och ensamhet, betydelsen av gratis fritidsaktiviteter, och hur grannskap och civilsamhället blir allt viktigare och relationer stärks när människor hjälper varandra i vardagen.

Fotograf: Marie Sparreus

På Röda Korsets mötesplatser runtom i landet är det många som möts för en fika och samtal.

Vi vill nå barn och unga innan gängen gör det

Röda Korsets Ungdomsförbunds aktivitetsgrupps verksamhet startade 2024 och innebär att volontärer besöker ett bibliotek och genomför aktiviteter med barn och unga i åldrarna 7–12år. Syftet är att barn och unga ska få en meningsfull fritid genom kostnadsfria aktiviteter.

Eldin Nurkovic, ordförande för Röda Korsets Ungdomsförbund (RKUF) i Helsingborg

– Det finns ett stort behov av aktiviteter och social gemenskap i samhället, särskilt bland barn och unga.

Behoven har varit väldigt stora från start och fortsätter öka. De har haft omkring 50 barn som deltar vid varje aktivitet.

Eldin märker att det finns ett stort behov av aktiviteter och social gemenskap i samhället, särskilt bland barn och unga.

– Den här typen av verksamhet är väldigt viktig för att hålla barn och unga borta från farliga miljöer. Om vi tittar statistiskt har barnfattigdomen ökat, och Helsingborg är en av de mest utsatta städerna i Sverige när det gäller gängkriminalitet och att unga rekryteras in i gäng.

Han beskriver en oro för att barnen i området ska dras in i kriminalitet.

– Det är också en av anledningarna till att vi startade just den här verksamheten, på just den här platsen.

Verksamheten ger barnen en trygg plats och en meningsfull gemenskap, samtidigt som den skapar trygghet för föräldrarna.

”Vi har försökt anpassa oss”

De har försökt anpassa sig efter tider då andra verksamheter är stängda.

– Under sommaren hade vi till exempel sommarlovsaktiviteter för att möta behovet när skolorna inte erbjuder skolmat.

Från november kommer de flytta sina aktiviteter till lördagar istället för vardagar.

– Det gör vi för att behovet av aktiviteter är större under helgerna, då många andra aktörer, som fritidsgårdar och kommunala verksamheter, håller stängt.

”Kommunen borde ta ett större ansvar”

Eldin berättar att de har haft kontakt med kommunen, men att stödet inte räcker till.

– Det är lite problematiskt eftersom vi faktiskt erbjuder många frivilligtimmor åt kommunen och fyller ett behov som kommunen inte själv tillgodoser. Ett av de största hindren är just att kommunen inte är lika engagerad i de här frågorna som vi tycker att de borde vara.

Förändrad migrationspolitik skapar nya sårbarheter

Den här delen är en fördjupning av social utsatthet med fokus på civilsamhällets erfarenheter av hur ny lagstiftning på migrationsområdet påverkar asylsökande, papperslösa och ukrainska medborgare som omfattas av massflyktsdirektivet. Fördjupningen bygger på enkätsvar från de 62 lokala organisationer som angett att de arbetar med denna grupp. Resultaten visar att organisationerna ser en tydlig ökning av utsatthet och behov av stöd, men också hur organisationerna fått en viktigare roll som vägledare och trygg punkt i ett välfärdssystem som många har svårt att förstå och navigera i.

ÖKAD UTSATTHET I ASYLPROCESSEN

Den svenska migrationspolitiken har genomgått stora förändringar under de senaste åren. Tillfälliga uppehållstillstånd har blivit norm och kraven för att få stanna permanent eller återförenas med familj blir alltmer orimliga. Skyddsskäl som tidigare vägde tungt – som humanitära, medicinska eller barnets bästa – har nedprioriterats eller tagits bort. Många ser inget annat alternativ än att hålla sig gömda av rädsla för att återvända till en livshotande situation och lever därför i stor utsatthet i Sverige. Personer i asylprocessen omfattas idag av ett så kallat reformerat mottagningssystem som bland annat innebär att den nuvarande ordningen med eget boende har avskaffats och att asylsökande som regel ska bo i mottagnings- eller återvändandecenter.

De organisationer som möter asylsökande, papperslösa eller ukrainska medborgare i sina verksamheter beskriver tydligt hur denna utveckling påverkar människors utsatthet.

EN ÖVERVÄLDIGANDE MAJORITET, 84 procent av de svarande, upplever att den förändrade lagstiftningen sammantaget leder till ökad social utsatthet. Hela 82 procent anger även att behoven av stöd från civilsamhället växer.

Flera organisationer vittnar om en tilltagande psykisk ohälsa och oro hos de människor de möter. Ovissheten kring framtiden tär, och många beskriver

SKUGGSAMHÄLLET

Skuggsamhället är ett begrepp som ofta används bland beslutsfattare och i samhällsdebatten i syfte att beskriva den grupp av människor som lever utanför välfärds-samhällets skyddsnät, utan uppehållstillstånd och som ofta utnyttjas på arbetsmarknaden.

hur människor *”gör vad som helst för att få arbete och för att få ha sin familj nära”*.

Det är 79 procent av de svarande organisationerna som menar att den förändrade lagstiftningen leder till att skuggsamhället växer och att det innebär att fler utsatta människor utnyttjas.

DEN ÖKADE RÖRLIGHETEN bland familjer till följd av tillfälliga boenden och flyttar slår hårt mot barnen. En organisation pekar på att *”när utsatta familjer flyttar runt innebär det att barnen aldrig kommer in i samhället och känner utanförskap”*.

Svaren från organisationerna tecknar en bild av en migrationspolitik som inte bara skapar juridisk och ekonomisk osäkerhet, utan också mänskligt lidande. För många av civilsamhällets aktörer innebär förändringarna att de ställs inför svårare situationer där behoven ökar snabbare än möjligheterna att ge stöd. En organisation som bedriver besöksverksamhet på förvar konstaterar att *”vi räcker inte till”*.

EN ERSÄTTNING SOM INTE RÄCKER

Dagersättning för asylsökande är ett ekonomiskt stöd som Migrationsverket betalar ut till personer under asylprocessen och som inte har andra inkomster. Syftet med dagersättningen är att täcka de mest grundläggande levnadskostnaderna under väntetiden på beslut om asyl.

Dagersättningen ska räcka till allt man behöver i vardagen, som mat (om den inte ingår i boendet),

kläder och skor, hygienartiklar, medicin, fritidsaktiviteter och mindre resekostnader. Det finns även möjlighet att ansöka om ett så kallat särskilt bidrag om man har extra behov som inte täcks av dagersättningen, till exempel vinterkläder eller glasögon. De som bor i eget boende får i och med de nya bestämmelserna ingen dagersättning eller särskilt bidrag från Migrationsverket. Det gäller dock inte om du bor med din närmaste familj som redan är bosatt i Sverige, eller om det finns andra synnerliga skäl.

INGEN AV DE ORGANISATIONER som möter asylsökande anser att dagens nivå på dagersättning ger förutsättningar för en acceptabel levnadsstandard. Tvärtom svarar drygt fyra av fem, 82 procent, att ersättningen inte räcker för ett värdigt liv. Resterande 18 procent uppger att de inte vet.¹

Flera organisationer beskriver hur den låga ersättningen leder till svåra val och ökad isolering. En organisation säger:

”Dagersättningen är fruktansvärt låg. Det finns inte en chans att klara sig och har man barn är det en katastrof. Tänk att välja mellan mat och en bussbiljett till aktivitet. Barnen blir isolerade.”

82%

**SVARADE ATT ERSÄTTNINGEN INTE
RÄCKER FÖR ETT VÄRDIGT LIV**

Andra lyfter att ersättningen i praktiken inte räcker för att överleva utan tvingar in människor i farliga miljöer och situationer.

”Dagersättningen räcker inte för en individ att leva på. Har en asylsökande dessutom svårt att lämna korrekta identitetshandlingar minskas bidraget ytterligare. Det kan innebära att vissa människor tvingas in i kriminalitet, prostitution eller liknande för att överleva.”

Tabell 1. Dagersättning för asylsökande uppdelat på boendeform (2025)

Dagersättning för asylsökande uppdelat på boendeform (2025)	Dagersättning när mat ingår i boendet	Dagersättning när mat inte ingår i boendet
Vuxna ensamstående	24 kr	71 kr
Vuxna som bor tillsammans med sin partner	19 kr	61 kr
Ungdomar som är 18–20 år och bor med sina föräldrar	19 kr	61 kr
Barn 11–17år	12 kr	50 kr
Barn 4–10år	12 kr	43 kr
Barn 0–3år	12 kr	37 kr

Dagersättningen för asylsökande (Källa: Migrationsverket https://www.migrationsverket.se/du-vantar-pa-beslut/asyl/du-har-ansokt-om-asyl/ekonomiskt-bistand.html#svid10_2cd2e409193b84c506a29dc4)

1. Det förväntas komma ett lagförslag under 2026 där dagersättningen ska indexeras och utformas så att det finns en koppling till grunderna för beräkning av försörjningsstödet enligt socialtjänstlagen. Den procentsats av riksnormen för personliga kostnader som dagersättningen ska beräknas på föreslås dock vara så låg att den inte resulterar i någon faktisk ändring av den summa som gäller idag. Detta innebär att asylsökande fortsatt kommer få oerhört svårt att uppnå en skälig levnadsstandard.

Fotograf: Patrick Degerman

Siv Aspback, Röda Korset i Skellefteå, i samspråk med några av besökarna som kommer för en stunds gemenskap.

FÖRBÄTTRING FÖR VISSA, INTE FÖR ALLA

Den 1 november 2024 infördes nya regler som gjorde det möjligt för vissa ukrainska medborgare som fått uppehållstillstånd genom massflyktsdirektivet att efter ett års vistelse i Sverige folkbokföra sig. Syftet var att förbättra deras levnadsvillkor och underlätta tillgången till välfärd och samhällsservice. I kartläggningen uppger nära hälften av de organisationer som möter ukrainska medborgare, 46 procent, att situationen förbättrats för vissa i gruppen sedan lagändringen. Endast 3 procent menar att den förbättrats för alla, medan 8 procent inte ser någon förbättring alls. En stor andel, 43 procent, svarar att de inte vet.

Flera organisationer beskriver hur möjligheten att folkbokföra sig har hjälpt människor, men bara om man förstår systemet. Den har varit ett viktigt steg, men leder inte automatiskt till bättre levnadsvillkor.

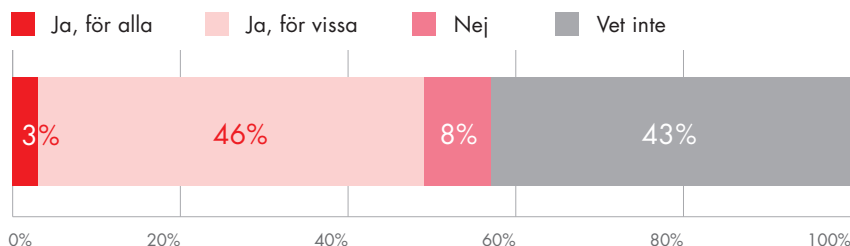
Utan kunskap om hur systemet fungerar riskerar man vräkning, att hamna i avtal man inte förstår och till slut möjligen hos Kronofogden. *"Mycket av detta skulle ha kunnat undvikas"*, menar en organisation.

DE TILLFRÅGADE ORGANISATIONERNA uppger att civilsamhället därför ofta träder in som tolk och vägledare, hjälper till att förklara regler, fylla i blanketter och se till att människor får tillgång till det stöd som de bedömer att de har rätt till.

Ett tydligt tema i svaren är att det har skett en förbättring men att den är ojämlik. Lagändringen har främst gynnat dem som redan hade resurser, kontakter och kunskap:

"Personer med goda egna resurser har gynnats av detta medan de som redan innan hade begränsade resurser av olika slag har inte har haft samma nytta av detta om någon inte har funnits där för vägledning och stöd."

Diagram 7. Har levnadsvillkoren för ukrainska medborgare förbättrats sedan 1 november 2024?

Källa: Röda Korset, september 2025. Svarande: 62

De mest utsatta, som äldre ukrainska medborgare, har ofta hamnat i kläm. Många saknar språkkunskaper, får inte gå på svenska för invandrare (SFI) eller har inte rätt till etableringsstöd och vet inte hur man söker ekonomiskt bistånd. Flera organisationer berättar att de fått ta ett stort ansvar för att se till att dessa personer får det stöd de bedömer att de tydligt har rätt till.

Samtidigt nämner flera att många ukrainare har lämnat Sverige, något som kan tyda på att situationen i Sverige inte upplevts som tillräckligt trygg eller stabil.

FLERA BESKRIVER OCKSÅ en växande känsla av att vara övergiven, en upplevelse av att systemet inte räcker till och att människor lämnats åt sitt öde. Svaren har visat att lagändringen skapat möjligheter på papperet för vissa, men inte i praktiken för alla. För dem som redan hade förutsättningar att navigera i systemet har vardagen blivit lättare. För de mest utsatta har problemen i många fall bestått, och civilsamhället har fortsatt fått bära ett tungt ansvar som tolk, vägledare och trygghet.

INTERVJU

Vi möter människor som lever i osäkerhet

Röda Korsets områdesbaserade arbete i Perstorp drivs i samverkan med kommunen och andra aktörer. Målet är att stärka gemenskap, hälsa och delaktighet, särskilt för människor som lever i social eller ekonomisk utsatthet.

Shahnaz Ismail, projektledare för Områdesbaserat arbete i Perstorp

”Vi möter de som hamnat mellan systemen”

I verksamheten möter man både nyanlända, personer med tillfälliga uppehållstillstånd och de som hamnat mellan system, till exempel de som väntar på beslut eller inte har rätt till etableringsstöd.

– Många lever i osäkerhet och har svårt att planera sin framtid, menar Shahnaz.

Många saknar sociala sammanhang. Men hos dem kan de dricka kaffe, prata, skratta eller bara sitta i fred. Gemenskapen stärker hälsan och minskar känslan av utanförskap.

De senaste åren har de fått lägga mer fokus på samhällsrådgivning och psykosocialt stöd i verksamheten. De arbetar också mycket med att öka förståelsen mellan människor och mellan invånare och myndigheter.

– Allt bygger på tillit! Vi har fasta tider, trygga volontärer och en varm atmosfär. Det kräver tid, engagemang och samarbete, både internt och med andra aktörer.

– Vi har idéer och engagemang, men vi behöver stabila resurser för att kunna planera långsiktigt. Civilsamhället gör mycket, men vi kan inte ersätta samhällets ansvar. Vi kan däremot visa vägen till mer medmännisklighet, avslutar Shahnaz.

Röda Korsets rekommendationer till politiska beslutsfattare

Öka tillgängligheten och samordningen av samhällets service

- Etablera samlokaliserade servicecenter där funktionerna från ett statligt servicekontor, familjecentral och medborgarkontor finns samlade under ett tak.
- Fler socialrådgivare och/eller tvärfunktionella team som kan ge stöd och rådgivning på plats i bostadsområden och på lokala mötesplatser.
- Dra lärdomar från satsningar som exempelvis "Buurtteam" i Amsterdam samt liknande modeller i Kanada och Norge.
- Bjud in lokala aktörer i ett tidigt skede för att dela lägesbilder och stärka samverkan i det förebyggande arbetet. Samverkan behöver ske tillräckligt högt upp i organisationen för att få effekt i arbetet. Säkerställ förutsättningar för att fler idéburna offentliga partnerskap (IOP) kan genomföras.

Stärk de sociala skyddsnäten

- Barnbidraget har släpat efter och inte höjts i takt med ökade levnadskostnader. Höj barnbidraget kontinuerligt, så att alla barns grundläggande behov kan tillgodoses. Säkerställ att även barnfamiljer som får försörjningsstöd eller som har löneutmätning hos Kronofogden får ta del av barnbidraget och det tillskott som det innebär.
- Höj bostadsbidraget kontinuerligt för att följa ökande bostadskostnader. Justera gränsvärdena så att bostadsbidraget kan nå fler.
- Det finns flera risker med den planerade bidragsreformen och hur den kommer drabba de som redan befinner sig i en utsatt situation. Säkerställ att barns skäliga levnadsnivå garanteras för alla barn – undanta barnbidraget och bostadsbidraget från kvalificeringskravet. Säkerställ att begränsningsregeln inte försämrar situationen för barnen.

"Vi måste se till hela människan när beslut tas (...) och inte bara till det som rör en specialitet."

“Satsa på barnen! Innan de inser det hopplösa i situationen. (...) Att inte ha råd med fotbollskor upplever vi som ett stort problem.

Finns att låna på fritidsbanken men under en begränsad tid och de är dessutom märkta och bidrar till stigmat. Att inte få vara med på fotbollsturneringar för att föräldrarna inte har råd att lösa medlemsavgiften är ett stort problem.”

- Säkerställ långsiktiga förutsättningar för landets kommuner att ställa om till den nya socialtjänstlagen, med särskilt fokus på ökad tillgänglighet och stärkt förebyggande arbete och barnperspektiv. En uppföljning av implementeringen av lagen bör involvera civilsamhället både lokalt och nationellt.
- Avgiftsfri frukost i skolan stärker förutsättningarna att klara skoldagen, bättre inlärningsförmåga och ökad studiero i klassrummet. Det bidrar också till social inkludering, ökad trygghet och välmående.

Motverka skuggsamhället

- Höj dagersättningen till personer i asylprocess och de som omfattas av massflyktsdirektivet till en nivå som täcker de grundläggande humanitära behoven. Se över ytterligare ersättningsbidrag som omfattar målgruppen. Säkerställ att rätten till dagersättning inte villkoras, utan förblir en ovillkorlig rättighet.
- Säkerställ att vård ges utifrån behov, oavsett rättslig status.
- Avstå från att införa en utökad informationsplikt mellan myndigheter, även med undantag. I praktiken riskerar det att fördjupa papperslösa personers redan svåra utsatthet, undergräva grundläggande mänskliga rättigheter samtidigt som det sannolikt inte kommer att minska antalet människor i papperslöshet eller motverka det så kallade skuggsamhället.
- Begränsa användningen av tillfälliga uppehållstillstånd. Säkerställ stabilitet och långsiktig rättslig status.

Stärkt tillgång till stöd och behandling vid psykisk ohälsa

- Säkerställ att Socialstyrelsens uppdrag att stärka primärvårdens arbete med psykisk ohälsa även omfattar utveckling av tydliga rutiner för:
 - Samordning med andra aktörer – såsom socialtjänst, elevhälsa, arbetsförmedling och civilsamhället – så att personer med psykisk ohälsa inte faller mellan olika system.
 - Säkra hänvisningar till rätt stödnivå: riktlinjer för hur patienter ska lotsas vidare till lämplig nivå av vård, främjande och förebyggande insatser utifrån individuella behov.
- Ge Skolverket i uppdrag att i kursplanerna för de obligatoriska skolformerna skriva in stärkt undervisning om psykisk hälsa. Undervisningen ska vara förebyggande och främjande, ge unga kunskap och verktyg för psykiskt välbefinnande samt ha en tydlig progression genom skolåren.
- Utveckla lättillgängliga stödformer som sänker trösklar för personer med psykisk ohälsa att söka hjälp. Rikta resurser till områden med stora socio-ekonomiska utmaningar. Utveckla fler uppsökande arbetssätt för grupper som på grund av stigma eller bristande tillit inte själva söker stöd.
- Säkerställ en fast vårdkontakt för den som har allvarliga psykiska besvär och ohälsa.

”Se människan! Många gånger upplever personer i kontakt med myndigheter att de ses som ett problem. Vi behöver mötas som människor, idag behöver någon min hjälp men imorgon kanske jag behöver någons hjälp.”

METOD

Röda Korsets rapport bygger på en enkätundersökning som besvarats av totalt 109 lokala civilsamhällesorganisationer runt om i Sverige. Enkätsvaren samlades in från mitten av september till mitten av oktober 2025.

Urval och deltagande organisationer

Förutom Röda Korsets egna lokala kretsar valdes externa organisationer ut genom... [komplettera med urvalsmetod].

De medverkande organisationerna representerar en stor bredd av civilsamhällets aktörer: ideella föreningar, hjälporganisationer, samfund och andra

verksamheter som möter människor i social och ekonomisk utsatthet i sin vardag. Röda Korset står för den största andelen svar (46 organisationer), följt av Svenska kyrkan (26 organisationer). Övriga deltagande organisationer inkluderar bland annat Hela människan, Pingstkyrkan, Stadsmissionen, Frälsningsarmén samt ett antal mindre organisationer som arbetar med barnrättsfrågor, integration och socialt stöd.

Organisation	Antal svar
Röda korset	46
Svenska kyrkan	26
Hela människan	6
Pingstkyrkan	4
Stadsmissionen	4
Frälsningsarmén	3
Ny gemenskap	2
Equmeniakyrkan	2
Biblioteksvännerna i Biskopsgården	1
Bufff barnrättsorganisation	1
Erikshjälpen	1
Fryshuset	1
Invandrarföreningarnas samorganisation	1
LEBI Skol IF	1
Läkare i världen	1
Länkarna	1
Mamma United	1
Rainbow Refugee's Sweden	1
Rädda Barnens lokalförening i Stockholm (ideell verksamhet)	1
Soulidarity & Human Rights	1
Vilda Kidz	1
Ej svar	3
Totalt	109

Geografisk spridning

Undersökningen har bred geografisk spridning med deltagande organisationer från kommuner i samtliga 21 län, från Malmö i söder till Kiruna i norr. Det ger en mångsidig bild av social utsatthet från många olika lokala sammanhang.

Län	Kommuner
Stockholm	Danderyd, Haninge, Huddinge, Järfälla, Stockholm och Södertälje
Uppsala	Heby, Knivsta och Uppsala
Södermanland	Eskilstuna, Katrineholm, Nyköping och Strängnäs
Östergötland	Linköping, Mjölby och Norrköping
Jönköping	Gislaved och Jönköping
Kronoberg	Alvesta och Ljungby
Kalmar	Emmaboda och Kalmar
Gotland	Både län och kommun
Blekinge	Karlshamn, Karlskrona, Olofström och Ronneby
Skåne	Helsingborg, Höör, Lund, Malmö och Perstorp
Halland	Falkenberg, Halmstad och Laholm
Västra Götaland	Göteborg, Mölndal och Skövde
Värmland	Karlstad, Kristinehamn och Säffle
Örebro	Hallsberg
Västmanland	Sala och Västerås
Dalarnas	Falun och Ludvika
Gävleborg	Bollnäs, Gävle, Hofors och Hudiksvall
Västernorrland	Härnösand och Sollefteå
Jämtland	Härjedalen och Strömsund
Västerbotten	Lycksele och Skellefteå
Norrbottn	Gällivare, Kalix, Kiruna, Luleå och Piteå

Utöver de kommunspecifika svaren finns även svar från ett fåtal organisationer som verkar på regional nivå och vars svar avser länet som helhet snarare än enskilda kommuner. Dessa regionala svar kommer från organisationer i Norrbotten, Stockholm, Skåne och Västerbotten.

Enkätens innehåll

Undersökningen omfattade frågor om den egna verksamheten, förändringar i behov och målgrupper, anpassningar av verksamheten samt civilsamhällets samverkan med det offentliga. Enkäten innehöll även ett tematiskt avsnitt om hur ny politik på migrationsområdet påverkar social utsatthet och civilsamhällets arbete.

Analys och tolkning

Det insamlade materialet består både av kvantitativa sammanställningar av svaren och av kvalitativa berättelser, citat och reflektioner som illustrerar de mönster och tendenser som framträder. Utöver enkäten har djupintervjuer genomförts med fyra representanter för lokala organisationer för att ge ett verksamhetsnära och fördjupat perspektiv på de centrala frågor som rapporten lyfter fram. Rapporten beskriver situationen så som den upplevs av civilsamhällets aktörer, inte myndigheter eller individer i utsatthet, och ska förstås som en samlad bild genom deras erfarenheter och perspektiv.

